

ISSN 0106-5998

**HORSENS-
HAMMER
ÅRBOG
1981**

DE FØRSTE LÆRERE VED VODSKOV SKOLE

Efter at der i 1814 var givet en skolelov, der bestemte, at alle børn i Danmark for fremtiden skulle lære at læse og skrive, blev det i Horsens-Hammer nødvendigt at oprette en skole i Vodskov, hvor børnene fra den sydlige del af Hammer sogn kunne blive undervist. Siden 1734 havde der været en skole i Grindsted, og i Horsens var der oprettet skole allerede i 1632.

I Vodskov havde man i mange år haft stadig skiftende skoleholdere i lejet lokale. Af dem kendes kun navn på Christen Pedersen, om hvem det i 1764 oplyses, at han "fortjente godt skudsmål". En af grundene til, at der ikke blev oprettet skole i Vodskov, har vel været, at Vodskov den gang var en ganske lille by på en halv snes gårde og lige så mange huse, der lå i den del af byen, som vi nu kalder "Gammel Vodskov" og bestod af de nuværende veje: Vodskov Byvej indtil Ved Bøgen, Den Røde Gårds Vej, Skrædderstræde, Gammel Hedevej, Gammel Vodskovvej, Lindevangen og Bygmarken, samt den nordlige del af Havremarken og Drøvten. Tingvej er for få år siden ført tværs igennem området.

Helt uden undervisning har børnene i Vodskov altså ikke været, men der kan ikke være tvivl om, at med de skiftende skoleholdere har undervisningen ofte været uregelmæssig, men nu skulle det blive anderledes.

Som lærer antog man en 24-årig mand, der hed Anders Jensen og var hjemmehørende i Vodskov. I kirkebogen for Hammer sogn kaldes han ved sit bryllup, der fandt sted i Hammer kirke den 22. juni 1817 for "midlertidig lærer i Vodskov". Hans undervisning må have været tilfredsstillende, for næste gang han nævnes i kirkebogen, ved en datters fødsel den 4. august 1819, kaldes han "skolelærer i Vodskov".

Skoleundervisningen blev påbegyndt 1817 i Anders Jensens hus, der lå øst for Den Røde Gård. Der ligger stadig et hus på stedet, Skrædderstræde 7. Der må have været kneben plads til undervisningen i denne "hjemmeskole", og derfor blev der allerede samme år opført en skole på et stykke af byens såkaldte gadejord.

Den lå ved et af de mange sving, der var på vejen, der førte fra Gammel Vodskov til landevejen ad de veje, der nu hedder Havremarken, Bygmarken og Flyet. Denne vej kaldte man tidligere for

Jordemodervejen, fordi der var embedsbolig for egnens distriktsjordemoder i det gule hus med stråtag, der ligger på hjørnet af Tingvej og Havremarken og nu har navnet "Rønnebo". På den grund, hvor skolen lå, ligger i dag huset Havremarken 18. Denne skole var i brug fra 1817 til 1910.

Da der i årene efter 1814 blev brug for et stort antal lærere ud over hele Danmark for at dække behovet for skoleundervisning i alle sogne, var det selvfølgelig vanskeligt at få ansat lærere, der var uddannet på et seminarium. Der var ikke ret mange seminarier, og de, der var, kunne kun optage et begrænset antal elever.

Allerede i slutningen af 18. århundrede var der oprettet nogle seminarier. F.eks. oprettedes i 1791 et seminarium i København, som senere flyttede ud til den lille landsby Jonstrup i Nordsjælland.

De fleste seminarier opstod på den måde, at en præst begyndte at undervise unge mænd for at gøre dem skikkede til senere at blive ansat som lærere. Seminariet i Ranum syd for Løgstør er

Regne-Tabeller I

og c. 1600 Hovedregningsopgaver

uden Facitliste,
autoriserede af Undervisningsministeriet.

50de Udgave.

50de Udgave.

Udgivne af Chr. Hansen,
Regnelærer i Odense, i 16 Aar Regnelærer ved Odense Kathedralskole.

50de Udgave.
Af dette Hæfte ialt trykt 925000 Ekstpr.
Pris 10 Ore.
Dette Hæfte med Facitliste kost. 25 Ore.

København.
Det Schubotheske Forlag (Nybeder & Hirschsprung).
Søends Stiftsbogtrykkeri.
November 1897.

Horsens-Hammer lokalhistoriske arkiv rummer bl.a. en ret omfattende samling gamle skolebøger, der stammer fra Vodskov skole. I samlingen findes bl.a. nogle af de kendte Chr. Hansens regnebøger. Herover er vist forsiden af "Regne-Tabeller", 50. udg., udgivet 1897. Bemærk der anføres, at hæftet ialt er trykt i 925.000 eksemplarer.

Hst.

begyndt som et sådant "præstegårdsseminarium".

Men ifølge John Danstrup og Hal Koch: "Danmarks Historie" varede det meget længe, inden der sad seminarieuddannede lærere på alle folkeskolekatedere, endnu omkring 1880 var det ikke tilfældet alle steder.

Heller ikke Anders Jensen fik uddannelse på et seminarium. Sin første undervisning har han vel fået som barn hos en eller flere af de skoleholdere, som stod for undervisningen i Vodskov. Om hans uddannelse kan oplyses følgende. Den 18. februar 1841 skrev pastor J. Chr. Lund, Udby pr. Rønnede på Sjælland, der havde været sognepræst i Hammer-Horsens fra 1830 til 1840, til sin eftermand, Rasmus Vilhelm Balslev, der var kaldet til embedet i Hammer, men endnu ikke havde tiltrådt det: "Skolelærerne (3 i tallet) er brave mænd, dog kan det ikke interessere Dem at omgås med dem, kun 1 er seminarist, de 2 er bønderkarle, som af min formand har modtaget en tarvelig undervisning". (Citat efter "Fra Himmerland og Kjær Herred" 1973).

Brevskriveren var som før nævnt sognepræst i Hammer fra 1830 til 1840, og hans fulde navn var Johan Christian Resen Lund. Anders Jensen var den ene af de to "bønderkarle", og præsten, der ved sin undervisning forberedte ham til at blive lærer og altså for en tid havde et "præstegårdsseminarium", var Laurits Bjørn Spliid, der var præst i Hammer fra 1792 til 1830.

I 1847 klagede Anders Jensen til amtet over, at nogle af beboerne ikke ydede ham offer. Dette havde til følge, at en af mændene, som synes at have været kværlant, til biskoppen indsendte en længere klage over læreren, som han bl.a. beskyldte for at have sovet i skolen, og som han ønsker erstattet med en bedre lærer, "der vil forkynde Guds ord i skolen, da det nu næsten overskrides, og det kraftige Guds ord borttages", altså en klage over Anders Jensens religionsundervisning. I sit indlæg tager pastor Balslev, der behandlede sagen i sin egenskab af skolens tilsynsmand og formand for sogneforstanderskabet, kraftigt lærerens parti, først oplyses, at nogle mænd er misundelige på læreren, fordi han har fået tillagt en del af byens gadejord, så han ved hjælp af en voksen søn holder 2 heste. At han har sovet i skolen kan ikke undskyldes, men, oplyser præsten, under hans afdøde kones sidste sygdom har han måske tilbragt mangan søvnløs nat". (Anders Jensens kone, Else Nielsdatter, døde 18. maj 1847).

Præsten slutter sit lange forsvar med bemærkninger om, at

religionsundervisningen er forsvarlig, og "at læreren vist aldrig har forkastet nogle af skriftens lærdomme. Der er således mig bekendt ingen grund til klage".

Foranstående er citat af en artikel af N.Hald i Horsens-Hammer sognes menighedsblad marts 1945. Den sidste bemærkning om at forkaste nogle af skriftens lærdomme indeholder sikkert en lille finte til klageren, som ifølge N.Halds oplysninger få år efter meldte sig ud af folkekirken.

Hele sagen har sikkert forbindelse med det gamle ord om, at en profet er ikke anerkendt i sit fædreland. Det er ikke sikkert, at det altid har været let for Anders Jensen at være lærer i sin fødeby. Og uroen om religionsundervisningen hænger måske også sammen med, at der på den tid var kommet baptister til egnen. De søgte om at få lov til at holde gudstjeneste i Vodskov skole, men det blev dem nægtet.

Anders Jensen døde 24. juli 1857 og blev efterfulgt af Lars Christian Bertelsen Vestergaard, der kun blev her i 3 år. I 1860 blev han forflyttet til et embede i Vestjylland.

Hans efterfølger var Ole Andreas Frederiksen, der muligvis var fra Ajstrup. I skolens gamle embedsbog står der nemlig Ajstrup i parentes efter hans navn. Han var lærer i Vodskov fra 1860 til 1867, da han udvandrede til Amerika.

Frederiksens efterfølger hed Torkild Frederik Pedersen og var lærer i Vodskov fra 1867 til 1894. Han var født i Aller i Sønderjylland 2.juli 1835. Efter krigen 1864, da Sønderjylland var blevet indlemmet i Tyskland, valgte han at flytte nord for den nye grænse. Ifølge Vodskov skoles embedsbog var han meget interesseret i biavl og husflid.

Som biavler har han sikkert været medlem af Aalborg Amts Biavlerforening. I hvert fald ligger der på skolen imellem mange andre gamle papirer et flyttebevis, underskrevet af Torkild Pedersen, til en dreng, som 30.marts 1892 flyttede fra Vodskov skole til Horsens skole (Langholt). Her har læreren, L.Hald, givet det sin påtegning om, at drengen har anmeldt skolegang i Horsens d. 31.marts. Denne flytteseddel er skrevet på bagsiden af en blanket til kontingentindbetaling til Aalborg Amts Biavlerforening. De gamle lærere sparede på papiret.

Da Thorkild Pedersen i 1894 tog sin afsked, flyttede han igen sydpå og bosatte sig i Kolding, der ikke ligger ret langt fra hans fødeby Aller. Men på det tidspunkt gik landgrænsen endnu lidt syd for Kolding, så Aller lå i Tyskland. Først i 1920

blev grænsen flyttet mod syd og kom til at gå lidt nord for Flensborg.

Han døde i Kolding lo. oktober 1904, men blev begravet på Hammer kirkegård ved siden af sin første hustru, der var død 23. december 1883. Indtil kirkegården blev reguleret for nogle år siden, stod en gravsten med deres navne på gravstedet tæt ved døren til våbenhuset.

Efter Thorkild Pedersen fulgte Sigurd Johan Ersted, der blev den sidste ene- og førstelærer i Vodskov, som i hele sin embedstid kom til at virke som landsbylærer. Da den nye skole blev bygget i 1910, blev der ansat en lærerinde ved skolen.

Sigurd Ersted tog ivrigt del i livet på egnen og satte

i en lang årrække sit præg på Vodskov, og det er derfor ganske naturligt, at en vej i Gammel Vodskov har fået navn efter ham.

Han havde kunstneriske evner og lavede en hel del billedskærerarbejder, bl.a. en træplade med illustrationer til bønnerne i fadervor.

Vodskov Skole

Ny-Udgave

efter

Meter-Systemet

af

Tavleregnings-Opgaver

II. Del.

Regnelærer Chr. Hansens
Tavleregnings-Opgaver
II. Del.

Af
Regnelære
Chr. Hansens

Meter-Systemet

Chr. Hansens regnebøger holdt sig i masser af år. Denne regnebog er indkøbt til Vodskov skole i 1931. Den er trykt i juli 1929. På dette tidspunkt ialt trykt i 726.000 eksemplarer.

Hst.

Da Vodskov kirke blev bygget, og maleren Rud Petersen malede det store Kristoforusbillede over alteret, fulgte han meget interesseret dette arbejde, og i skolen malede han nogle billeder i forgangen til lærerboligen, og da han i 1934 tog sin afsked og flyttede i sit nye hus, Flyet nr. 12, malede han også nogle billeder der.

Fra 1899 til Vodskov kirke blev bygget i 1909 var han kirkesanger i Hammer kirke og gik hver søndag gennem Hammer Bakker dertil. Han har fortalt, at lønnen for dette arbejde kunne netop slå til, så han hvert år kunne købe sig et par nye støvler, som han kunne slide op næste år bl.a. ved sine ture til Hammer kirke.

I Sigurd Erstedts tid var der i Vodskov megen velvilje over for skolens arbejde, og denne velvilje holdt sig i mange år, ihvert fald hos den "indfødte" befolkning og gjorde det på mange måder let at være Sigurd Erstedts efterfølger.

Lærer Ersted oplevede at se begyndelsen til Vodskovs vækst fra en lille landsby til det, den er i dag. Og han så påbegyndelsen af den første udvidelse af skolen, dens fløj i to etager, der ligger med gavlen ud mod Kirkevej.

Da skolen i 1910 blev bygget, skete indvielsen af denne på Erstedts fødselsdag den 26. oktober. Indvielsen af den første tilbygning skete den 26. oktober 1955, 45 års dagen for den første indvielse, men det oplevede Ersted ikke, idet han døde den 18. juli 1955, omtrent 91 år gammel. Derimod blev der denne dag afsløret en mindesten for Sigurd Ersted på Vodskov kirkegård. Mindestenen er udført af billedhuggeren William Jessen, Vodskov.

Den første lærerinde, der blev ansat ved Vodskov skole i 1910, da den nye skole blev taget i brug, var Karen Fogh Kristensen, som havde bestået lærereksamen ved Gedved seminarium 1909.

Hun flyttede allerede efter et års forløb, idet hun fra 1. august 1911 blev ansat ved Kolding private realskole. 1912 blev hun gift med bestyreren af denne skole, Laurits Christensen Dahlsgaard og fortsatte som lærer ved skolen. Da hendes mand døde i 1951, overtog hun ledelsen af skolen, til hun i 1956 efterfulgtes af en søn.

Karen Fogh Kristensens efterfølger blev Christina Lehmann, der var født 7. marts 1889 i Seem ved Ribe og havde taget lærereksamen fra Ribe seminarium 1911. Hun var ansat ved Vodskov skole fra 1912 til 1920, da hun blev forflyttet til Horsens skole, Langholt. Hun tog sin afsked 1955 og blev boende i Langholt som pensionist. Hun døde i 1966 efter en trafikulykke.

Hun blev i Vodskov efterfulgt af Alexandra Hjortnæs. A.Hjort-

næs var født 26. maj 1882 i Vrensted og havde forskoleeksamen fra Th. Langs seminarium i Silkeborg 1903. Hun var ansat ved Vodskov skole fra 1921 til 1947 og blev boende i Vodskov til sin død 29. januar 1963. Hendes grav er på Vrensted kirkegård. I en sang, som engang blev skrevet til hende, stod der, at hvis vi alle var som frk. Hjortnæs, ville der aldrig være krig i verden. Denne karakteristik er helt i overensstemmelse med virkeligheden, og hendes mange tidligere elever mindes endnu med glæde hendes moderlige omsorg og interesse for hver enkelt elev.

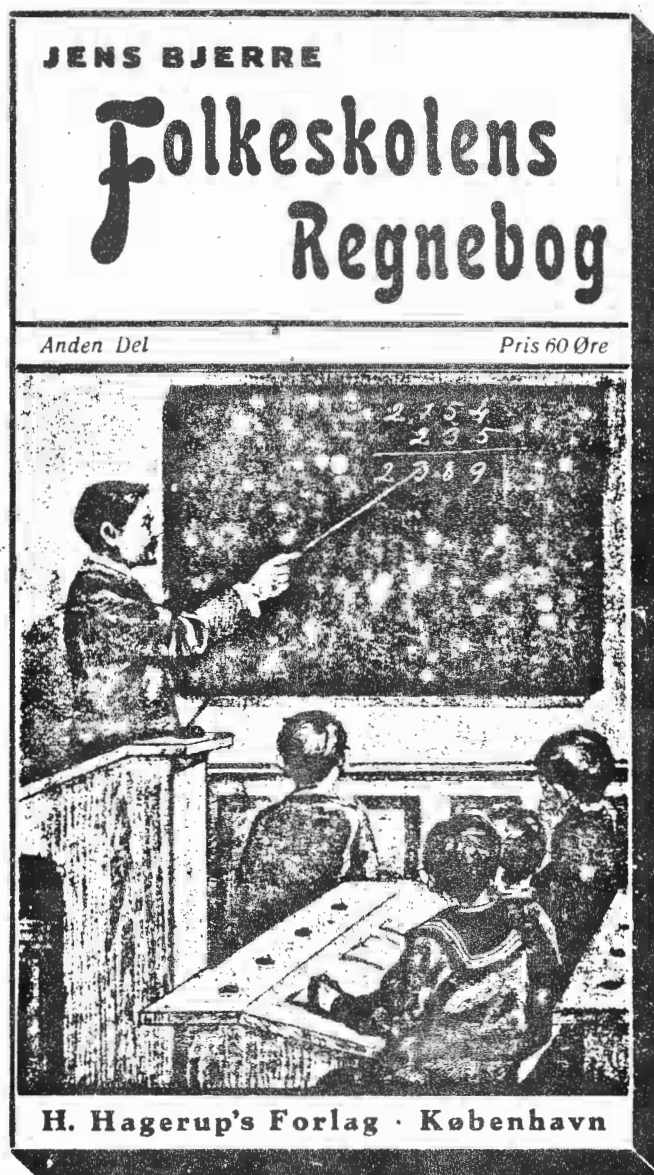
Vodskov, den 14. august 1979

M. Jeppesen

M. Jeppesen er født på Østergaard i Tranholm, Horsens sogn den 23. august 1901. Han blev ansat som førstelærer ved Vodskov skole i 1935. I 1966 blev han udnævnt til skoleinspektør ved samme skole. Han tog sin afsked i 1968.

Hst.

Endnu en regnebog fra Horsens-Hammer lokalhistoriske arkiv

VODSKOV KIRKE

Nedenstående artikel er skrevet i anledning af Vodskov kirkes 50 års dag. Den stod at læse i Aalborg Amtstidende den 3. juni 1959, hvorfor der selvfølgelig ikke i den kan være omtalt, hvad der den sidste snes år er sket omkring kirken: kirkegårdsudvidelse, kapelbyggeri, opstilling af nyt orgel m.v.

Artiklen er skrevet af nu afdøde diakon Arne Svarre, der var ansat på forsorgscentret. Det er ikke tilfældigt, at Svarres artikel blev trykt i Amtstidende. Svarre forestod i en årrække Amtstidendes lokalredaktion her i Vodskov.

Hst.

Mægtige klokker! Herlige treklang!

Kald på hver en i den lille by
op til den lyse, skønne kirke,
under dens hvælvinger søge ly.

Det var den første jul, vi jer hørte,
derfor vel klang I allerbedst.
Thi jeres tone så mange førte
ind til at holde julefest.

Sådan nynnede en kvinde i Vodskov, mens hun juleaften 1909 gik i sit køkken og lavede til jul, mens familien var til den første julegudstjeneste i den nye, smukke kirke, som i denne måned passerer 50 årsdagen. Kvinden lever endnu i Vodskov; hun ved godt, at sangen ikke blev båret af den højere poesis vingesus, men hendes vers, otte ialt, blev inspireret af lyden af kirkens tre klokker - og 2. januar 1910 blev versene trykt i Aalborg Amtstidende som en beboers beskedne tak til sagfører Anders Olesen for den smukke kirke, han rejste.

50 år er ikke nogen lang tid for en kirke. Mange har lagt syv-otte sekler bag sig, og Vodskov kirke er som et barn at regne mellem sine ærværdige brødre i sognet. Alligevel festes der søndag den 7. juni, da 50-årsdagen passerer. For 50 år er lang tid for en ung by som Vodskov, og grunden til festen er god, for det er ikke mange steder, man kan glæde sig over en så smuk og festlig kirke, som beboerne i Vodskov kan det.

Tanken slog rod

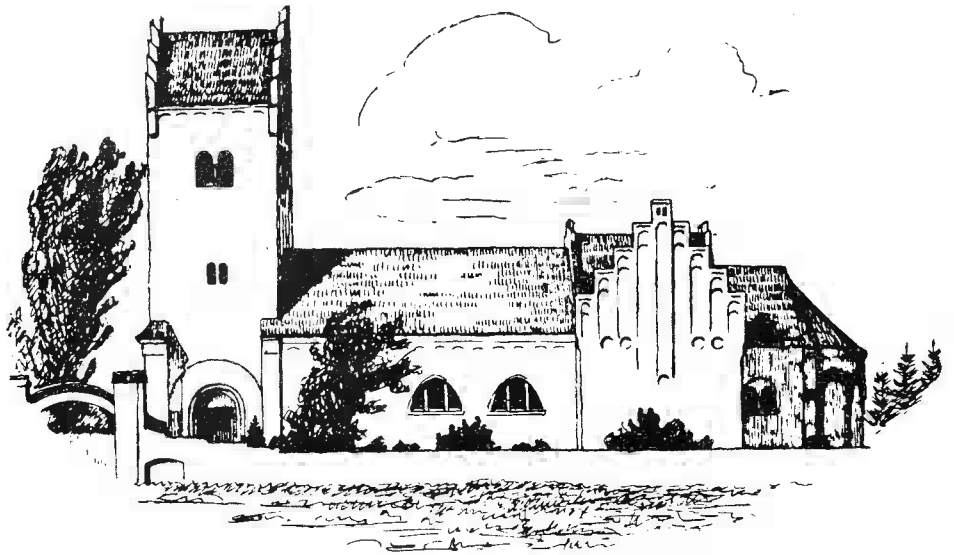
Det begyndte en efterårssøndag i Rørup brugsforening 1903. Lærer Ersted var til eftermiddagsgudstjeneste i Hammer kirke, spadserende gennem bakkerne. Fru Ersted og fru Nymark, der da var

uddeler i brugsforeningen, sad og ventede med eftermiddagskaffen. Det trak noget ud, inden Ersted kom. Vejen var lang og trøls.

Helt naturligt faldt derfor talen på, at det ville have været meget lettere, hvis der havde ligget en kirke i den sydlige del af sognet, særlig nu, hvor der, efter at Sæbybanen var anlagt, skete så stor udvikling i Vodskov og Rærup. Det var også helt naturligt, at damerne nævnte det for lærer Ersted, da han kom fra kirken og lige så naturligt var det, at når man fik tanken om at bygge en kirke, så blev der også tænkt på penge og derfra gik tanken også helt naturligt til sagfører Anders Olesen. Lærer Ersted gik til sagføreren og nævnte for ham, at man manglede en kirke i Vodskov.

"Vil der komme folk i denne kirke", spurgte sagføreren. "Det vil der", svarede lærer Ersted. "Så støtter jeg sagen", var sagførerens korte svar.

Og han støttede den.

Vodskov Kirke

Vodskov kirke, tegnet af Richard Nielsen. Tegningen kendes fra Horsens-Hammer menighedsblad.

Vodskovs egen "private" kirke

Den daværende præst i sognet, pastor P.C.Jensen, støttede også tanken og talte også med sagfører Olesen. Den 26.april 1904 blev der efter indbydelse af pastor Jensen, holdt et offentligt møde på Vodskov gæstgivergård. Der var mødt 50 deltagere, og der viste sig, efter en del forhandling, at der var god stemning for tanken. Der blev nedsat et udvalg til at arbejde videre med sagen.

Udvalget kom til at bestå af sognepræsten som formand, gård-ejer Søren P.Jensen, Langbrokro, som kasserer, lærer Ersted og gårdejer Chr. Jørgensen, Lerbæk. Siden suppleredes udvalget med

sagfører Olesen, boelsmand Karl Jensen, Vodskov, og gårdejer Anton Pedersen, Enggården.

Helt ejendommeligt var det, at selv om der i 1903 var valgt menighedsråd, så blev det ikke dette råd, men nævnte udvalg, der kom til at arbejde med sagen. Menighedsrådet anbefalede dog sagen, men på den betingelse, at selv om der blev opført en tredje kirke i sognet, så skulle Horsens kirke, der var - og stadig er - hovedsognekirke, fortsat betjenes regelmæssigt hver søn- og helligdag.

Sagfører Olesen i spidsen

Det gik måske lidt trægt de første år, inden byggeriet kom i gang, men da sagfører Olesen, der var en yderst handlekraftig mand og samtidig var den, der ville yde det egentlige økonomiske til kirkens opførelse, blev kirkens bygherre, kom der skred i tingene.

Den kendte arkitekt P.V.Jensen Klint, der bl.a. blev kendt for Grundtvigskirken i København, udarbejdede planerne. Det skulle være godt, både materiale og arbejde, forlangte sagfører Olesen.

Det blev murermester Cordes, Aalborg, tømrermester Jensen, Nørresundby, og stenhuggerfirmaet Villefrance, Nørresundby, der fik arbejdet overdraget. Grundstenen blev nedlagt af biskop Christen Møller og i grunden blev indmuret et dokument med følgende ordlyd:

Grundstenen til Vodskov kirke i Hammer sogn/Kjær herred, Aalborg amt og stift nedlagdes af stiftets biskop i den treenige Guds navn den 14.maj anno 1906 efter Christi byrd.

Dette år var kong Christian den Niendes dødsår, det år, da kong Frederik den Ottende besteg Danmarks trone. Kirkeminister var da Enevold Sørensen og Aalborg stiftsøvrighed var stiftsamtmand Charles Brun og biskop Christen Møller - Nicolaj Kruse Bøggild var provst i Kjær herred og Peder Christian Jensen sognepræst i Horsens-Hammer.

Sagfører Anders Olesen bar tanken frem til denne kirkes rejsning. Han skænkede grunden til kirken og af den sum 60.000 kr. som kirken vil koste, har staten givet 25.000 kr. Resten er givet af ham. Beboerne i sognet har tilvejebragt et vedligeholdelsesfond på 4000 kr. Proprietær Jens Peter Jensen, Engholm, har skænket et alterbillede.

To stilarter!

I årene 1906-1908 fik kirken lidt efter lidt form. Det gik ikke hurtigt, da alt skulle være godt og solidt. Men det gik. Oven på det svære betonfundament blev lagt en granitsokkel af store sten og på denne opførtes så kirken af gule håndstrøgne mursten, der senere blev hvidtet. Stilen i kirken blev blandet. Den roman-

ske stil findes i hele kirkens grundplan og i den meget smukke korrunding med buerække af bornholmsk granit. Den gotiske stil fremtræder i hvælvinger, vinduer og den søndre korsarms gavle, medens den nordre korsarms gavle med det ejendommelige runde vindue er præget af renæssancens kunst.

Ejendommeligt er det med de to korsarme i hver sin stilart. De runde buer på den nordre arm følger sig smukt ind i bakkernes konturer bag kirken. De to stilarter er samtidig et vidnesbyrd om al menneskelighed midt i det prægtige bygningsværk. Sagfører Olesen ønskede buer på korsarmenes gavle. Arkitekt Jensen Klint ønskede takkede gavle. Resultatet blev et kompromis: både bygherre og arkitekt fik deres vilje.

I soklen til det 28 meter høje tårn findes syv svære natursten. Disse skal symbolisere det syvmands udvalg, der fremførte planerne.

Kunstnerisk udsmykning

I foråret 1909 var kirken så vidt færdig, at der kunne foretages indvielse. Den fandt sted den 6. juni og til stede ved indvielsen var kultusminister Enevold Sørensen, finansminister Brun, tidligere stiftamtmand i Aalborg, samt kredsens folketingsmand, trafikminister Jensen Sønderup. Videre var mødt departementschef Damkier fra kultusministeriet og stiftamtmand Oxholm samt en stor præsteprocession med biskop Møller og provst Bøggild i spidsen.

Kirkens udsmykning var ved indvielsen ikke tilendebragt og først sidst på året var de forskellige arbejder afsluttet, men så kunne menigheden også glæde sig over at have til huse i en af vort lands smukkeste kirker.

I mange af vore gamle kirker findes store kunstværker, men i kun få af de nyere kirker findes så megen kunst i så smuk udførelse, som i Vodskov kirke. En undtagelse herfra - synes mange - er det store apsis- eller alterbillede, der forestiller den hellige Christoforus bærende Kristusbarnet over en flod.

I de første fire år blev den nye kirke bestyret af sognepræsten, sagfører Olesen og gårdejer Søren Jensen, Langbrokro, men i 1913 vedtoges at lade menighedsrådet bestyre begge sognets kirker.

Vodskov har fremfor mange landsbykirker de tre klokker. De er støbte i Lütbech og de bærer på et skriftbånd inskriptionen: Til hvile og helgefred i den treenige Guds navn kalde vore tredde tunger.

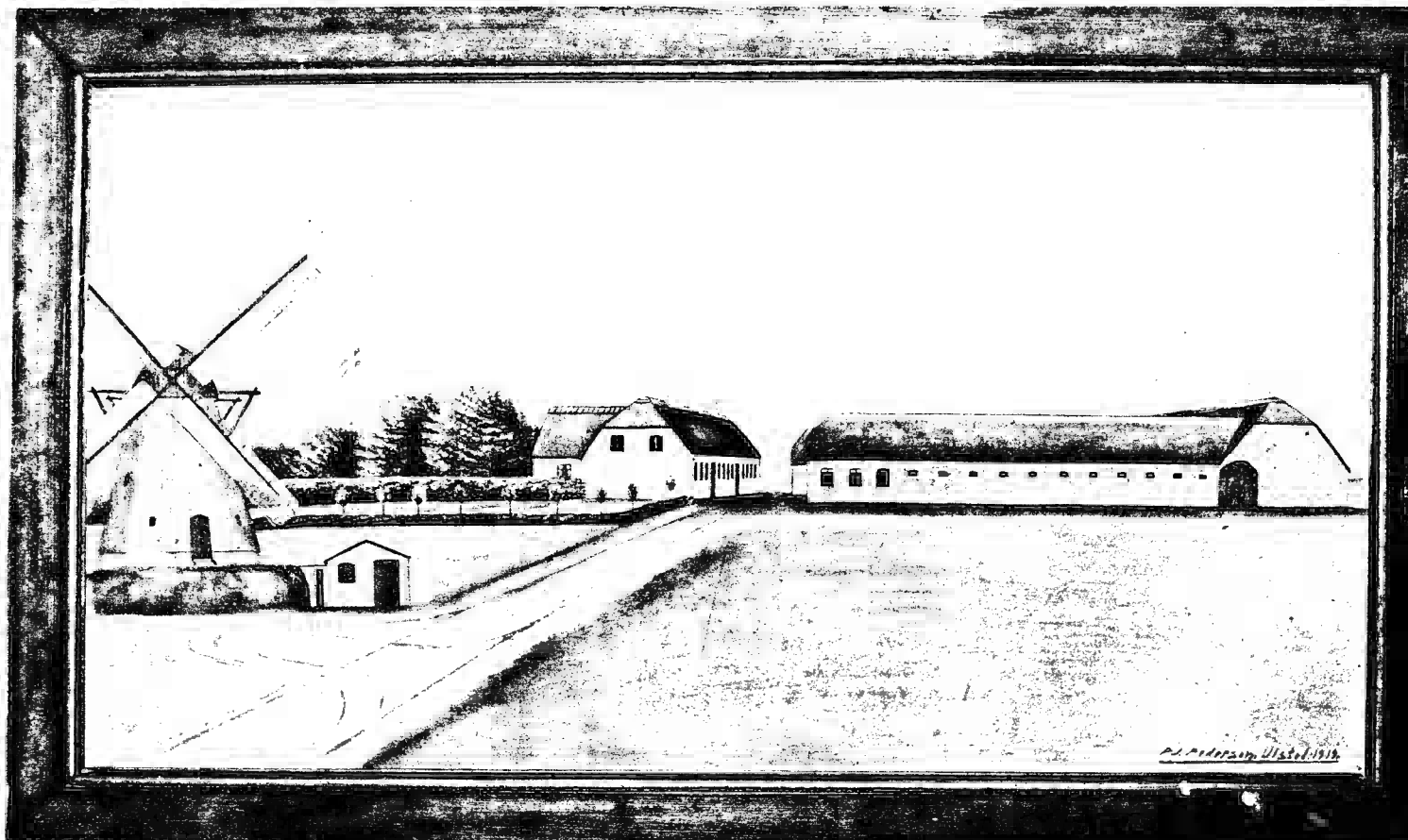
DE TO MØLLER I HORSENS

Vester Mølles historie daterer sig helt tilbage til før 1806, idet det første vi ved om den er, at den daværende ejer Jens Thomsen solgte "Horsens Mølle" (som den hed, da der jo kun var den ene mølle i byen) til Chr. Christensen, med alle dens bygninger og inventar samt mølleskyld 1 td. o sk. 2 fjdk. 2 alb., det var jo datidens beskatningsgrundlag, og når jeg kan oplyse, at der på de nuværende jorder til gården, kun påhviler 1 td. 3 sk. 1 fjdk. 2 alb., så forstår man, at det var et vældigt aktiv, at være i besiddelse af en sådan mølle.

Købesummen var aftalt til 4.200 rigsbankdaler. Møllen var på dette tidspunkt en stubmølle, som lå ca. 30 m længere mod sydvest end den senere mølle. I 1812 solgtes møllen og gården til en Christian Frederich Buchholtz, og nu kan vi jo se, hvordan den danske økonomi er ved at løbe løbsk, før statsbankerotten i 1813, idet møllen og gården da kostede 11.100 rigsbankdaler. Frederik Buchholtz solgte igen allerede i 1813 med tiltrædelse for den nye ejer Christopher Henrich Rings, den 1. maj 1814, desværre kender vi ikke nogen købesum ved denne handel, men vi ved, at han var ejer af møllen til 1817, da den blev solgt til en Ole Christensen, som var gårdejer i Hjallerup, købesummen var da 6.316 rigsbankdaler. Han solgte imidlertid samme år møllen og gården til gdr. Niels Andersen fra "Poulstrup" i Ulsted, (N.Andersen er min tipoldefar). En søn overtog gården i Ulsted, og en anden søn Iver Nielsen fulgte med til Horsens mølle, købesummen var da 6.116 rigsbankdaler. Og i 1825 afstod Niels Andersen så møllen og gården til sønnen Ivar Nielsen, købesummen var da kun 400 rigsbankdaler + en aftægtskontrakt, som vi ikke kender ordlyden af. Ved en skifteretssag i 1838 på grund af Ivar Nielsens andet ægteskab, blev boet opgjort til 3.706 rigsbankdaler og 4 mark og 10 skilling.

Den gamle stubmølle var nu åbenbart ved at blive for gammel og dårlig, for i 1841 ansøgte Ivar Nielsen Hans Majestæt Kongen om bevilling til at lade opføre en hollandsk vindmølle et stykke fra den gamle mølle, også dengang ville myndighederne blande sig i, hvad menigmand foretog sig. Denne bevilling fik han, og den lyder som følger:

"Vi, Christian den Ottende af Guds Naade, Konge til Danmark, de Venders og Gothers, Hertug til Slesvig Holsten, Stormarn Ditmarsken, Lauenborg og Oldenborg GJØRE VITTERLIGT: at Vi, efter allerunderdanigst Ansøgning og derover indkommet Erklæring, allernaadigst have bevilget og tilladt, ligesom Vi og, i overensstemmelse med Forordningen af 3die Juni 1825 samt allerhøjeste Resclution af 19.Marts 1828, hermed bevilge og tillade, at Ejeren af Hor-

Gengivelse af et maleri af Vester Mølle. Det er malet 1919 af P.J.Pedersen, Ulsted.

sens Stubmølle i Kjær Herred, i Aalborg Amt, Ivar Nielsen, maa, i en Afstand af 45 Alen fra bemeldte Stubmølle, og i den ved Vejforordningen af 13de December 1793 § 75, befalede Frastand fra nærmeste Vej, lade opføre en hollandsk Vejrmølle, og deri indlægge og bruge, foruden den Meelqværn, der haves i Horsens Stubmølle, endvidere een Skalqværn og een Brønqværn til Grynmalning alene, på Vilkaar:

1. At Horsens Stubmølle, naar den i samme værende Meelqværn indlægges i den nye Mølle, aldeles nedlægges, hvorefter da det, Stubmøllen paahvilende Hartkorn, 1 Tønde 2 Fjerdingskar 2 Album bliver at overføre til den nye Mølle.

2. At der af den Skalqværn, som indlægges i Møllen, svares, efter 6 Maaneders Forløb fra denne Bevillings Datum at regne, i aarligt Afgivt til Vor Kasse Ti Rigsbankdaler Sølv, som i rette Tid erlægges. Iøvrigt forholdes saavel med Malingen, som i alle andre Henseender, efter Loven samt nu udgangne eller herefter udkommende Anordninger. Hvorefter de Vedkommende sig allerunderdanigst have at rette. Forbyde alle og Enhver herimod, eftersom foreskrevet staar, at hindre eller i nogen Maade Forfang at gjøre, under Vor Hyldest og Naade. Givet i Vor kongelige Residensstad Kjøbenhavn, den 7. August 1841."

I 1873 solgte Ivar Nielsen møllen og gården til sin sviger søn Christian Jensen, som kom fra "Kildedal" i Hellevad Ørum sogn. Prisen var da ansat til 7.600 rigsdaler + aftægt for svigerforældrene, dette var ansat til 1.300 rigsdaler. Christian Jensen var foruden møller og landmand også tømrer og bygmester. Han bortforpagtede møllen i 1897 til ungkarl Christian Severin Larsen. Christian Jensen afstod møllen og gården til sin søn Niels Christian Jensen i 1909 for ca. 25.000 kr + aftægtsydelse. I 1920 blev møllen så solgt og frastykket gården. Den blev solgt til møller Søren Jensen, som drev den til omkring 1930, og så var den på forskellige hænder indtil møller Georg Schou i 1933 overtog den for de faste lån, der var i den. Møllernes tid var jo ved at være forbi, efterhånden som gårdene fik elektricitet og egen kværn. Den fik dog et lille come back under den sidste krig, da flormel og sigtemel var rationeret, men efter krigen ebbede det hurtigt ud med kunder til møllen. I 1953 døde møller Schou, og da møllen så ret hurtigt gik i forfald, lod fru Else Schou den nedbryde i sidste halvdel af 50'erne.

Og så var Horsens Møllens sage ude.

Østre Møllens historie kender jeg desværre ikke nær så godt, og der er sikkert nogen som kan korrigere eller føje noget til det, jeg her skriver, det lidt jeg kan fortælle, har jeg fra den nuværende ejer af huset, hvortil møllen hørte, Søren Christiansen.

Den blev bygget omkring 1870'erne af en Peder Jensen, som da boede i huset, der nu er Horsens Kirkevej 2.

Der blev senere opført bolig ved møllen. Peder Jensen drev så møllen til først i dette århundrede, da han solgte den og flyttede ud for at nyde sit otium hos en søn, som havde "Over-

gaard". Møllen blev solgt til en møllersvend som var i Vester Mølle, Frederik Pedersen (møller Frederik som han i daglig tale kaldtes). Frederik Pedersen blev gift med en pige vist nok fra "Kyvsgaard", som hed Sine, og ved deres død omkring 1930 overgik møllen til Sines søsterdatter, som også hed Sine med Rasmussen til efternavn. Det var en datter af murer Chr. Rasmussen, som boede Horsensvej 15. Møllen blev så drevet videre ved en møllersvend Andersen, som virkede der i mange år.

I 1953 købte så Søren Christiansen møllen og huset og holdt den pænt i stand i mange år, men da hverken borgerforeningen, kommunen eller nationalmuseet var interesseret i at overtage og vedligeholde den, er det jo selvsagt for dyrt for en enkelt mand at fortsætte med det, så derfor blev det besluttet i 1969 at nedbryde den. Og så var også Østre Mølles saga ude.

Lydia og Jens Jensen

Lydia og Jens Jensen skriver, at møllernes saga er ude. Det er naturligvis rigtigt. Dog skal tilføjes, at navnet "Vester Mølle" lever videre i bedste velgående som navn på den gård, der i sin tid havde møllen.

Ovennævnte Jens Jensen er søn af Niels Chr. Jensen, der i 1909 overtog Vester Mølle. Jens Jensen selv overtog gården efter sin far i 1943. Jens Jensen drev den indtil 1978, da sønnen Niels Chr. Jensen overtog den.

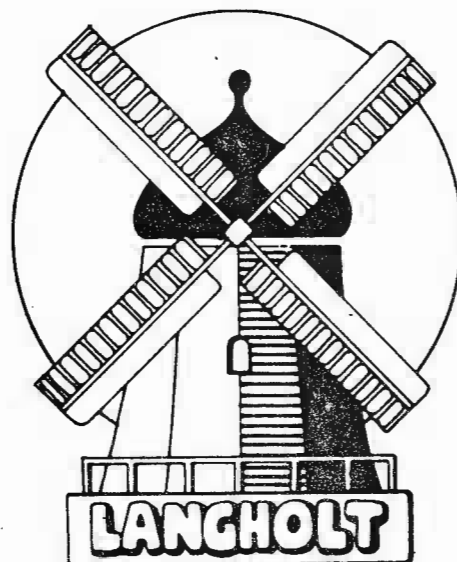
Hst.

Langholt Borgerforening udskrev i august 1978 en konkurrence om en tegning til et byvåben.

Resultatet blev den smukke tegning, der ses her ved siden af.

Vinderen: ovennævnte Lydia Jensen

Hst.

VODSKOV MØLLE

"Ny Tid" havde i 1967 en samtale med nu afdøde møllebygger og snedkermester O.P.Hougaard Andreasen, Vodskov Mølle. Samtalen blev bragt i bladet den 28. februar 1967. Vi bringer her et genoptryk af samtalen:

-Møllen er min hobby. Jeg fryder mig hver gang, der er vind i sejlene, vingerne drejer rundt og jeg for landmænd på kværnene kan lave grutning til svinene. Der er jo ingen folk på gårdene mere, så mel lader ingen male. Det køber de hos købmanden.

Det er ejeren af den gamle hollandske vindmølle i Vodskov, snedkermester O.P.Hougaard Andreasen, som siger dette, og han fortæller, at han netop har haft møllen igang for at betjene nogle af de efterhånden ret få men faste kunder, som stadig kører til mølle for at få malet grutning til svinene.

-Nu er mølleriet min hobby, og jeg kunne ikke undvære den gamle mølle, men engang var møllen og møllebygning min levevej. Da det efter krigen gik tilbage for mølleriet, slog jeg mig på snedkeriet, og jeg skal ikke klage. Men er der vind, og kommer der kunder, bliver møllen sat igang, så må mine folk klare arbejdet på snedkerværkstedet. Jeg er først og fremmest møller, siger Andreasen.

Møllen i Vodskov er bygget i 1889 i Flamsted i Himmerland, blev i 1910 købt af møller Jens Jensen, og 1924 købte den nuværende møllers far, J.L.Andreasen møllen, som er gået i arv til sønnen.

For et par år siden udskiftede jeg møllens vinger. De er nu beklædt med kludesejl, som af og til må fornyes.

Hougaard Andreasen kan fortælle, at hans far i sin tid malede ca. 400 tdr. korn om året til bagning i mange hjem på egnen. Stadig kan møllens to kværne klare fem-seks tønder korn i timen, og valsen, der bruges til byggryn, er også intakt.

Møllen betyder mange minder for mig, og den er en pryd for byen, selv om den er blevet noget indeklemt med årene. Da møllen blev opstillet her i 1910, var der et lyngklædt landskab omkring den, siger møllebygger og snedkermester O.P.Hougaard Andreasen, som efter den sidste storm er ved at få møllesejlene repareret, så møllen atter kan snurre. Hvis der kommer en landmand og skal have grutning til grisene - så smider han høvl og sav og sætter Vodskov gamle mølle igang igen.

I tilknytning til samtalen om Vodskov Mølle på foregående side, bringer vi her en oversigt over møller i Vodskov.

Hst.

1. Attrup Mølle

I matriklen af 1664 er nævnt, at der til Attrup (= Attrupgaard) hørte en "Weyrmølle". Den lå ca. 500 meter øst for Attrup på Attrup Møllebanke. Stedet er aftegnet på det kort, der hører til Hedins bog om Hammer Bakker. I forskellige bøger fra 1600-tallet omtales Attrup Mølle som "anset for sin Mahling", og man får at vide, at den "er nogenlunde bequommelig staaende og kand mahle med alle Winde". Den var i brug til midten af 1880'erne.

2. Møllen på Møllebrinken

På Hedins kort over Hammer Bakker ses, at der lidt øst for Vodskov kirke ligger et sted benævnt "Møllebrinken", cirka der hvor vi i dag har en lille vej af samme navn. I følge Hedin skal gammel tradition fortælle, at der her har ligget en mølle. Møllebrinken hørte til matr.nr.2 i Gammel Vodskov. Og i matriklen af 1688 er matr.nr.2 netop omtalt som "Møllegaard". Man kan vel heraf slutte, at ejeren af dette matr.nr. har været ejer af den mølle, der har ligget på Møllebrinken. Det vides ikke, hvornår møllen forsvandt, men fra så sent som året 1800 kendes den "mølleskyld" (=skat), som matr.nr.2 var pålignet.

1688 var Peder Andersen ejer af gården, og omkring 1800 hed ejeren Svend Jakobsen.

Forhenværende skoleinspektør Jeppesen har en gammel sølv-ske liggende. På den er indgraveret: S.J.S.V. og K.L.D.V. samt årstallet 1782.

Disse forkortelser står for: Svend Jakobsen Vodskov og Kirsten Laursdatter Vodskov. Svend Jakobsen fra Møllegaarden i Gl.Vodskov var skoleinspektør Jeppesens tipoldefar.

3. Møllen der stod, hvor den nuværende mølle står

Det fremgår ikke af Ny Tids samtale med Hougaard Andreasen, hvad der var årsag til, at møller Jens Jensen i 1910 købte den mølle, der stod i Flamsted. Årsagen var ganske enkelt: møllen i Vodskov var brændt, og mølleren skulle derfor have fat på en anden mølle. Fru skoleinspektør Jeppesen var som lille pige i Vodskov netop den dag, møllen brændte. Hun kan fortælle, at

den nedbrændte mølle lå ca. der, hvor den nuværende mølle ligger. Hvornår den nedbrændte mølle blev bygget, vides ikke.

4. Den nuværende mølle i Vodskov

Se side 16 her i årbogen: Ny Tids samtale med Hougaard Andreasen.

5. Sagfører Olesens Stubmølle

Omkring 1907 lod sagfører A.Olesen opstille en stubmølle lidt oven for den nuværende afdeling E på forsorgscentret. Omkring 1915-16 lod han den rive ned, da den havde været udsat for hærverk. Stubmøllens "hat" eksisterer endnu. Den står i Avlsgårdens have (forsorgscentret), hvor den bruges til lysthus.

6. Møllen på Brødland

Omkring 1926-27 lod sagføreren igen en mølle opstille. Den stod oprindeligt i Vrensted (sagførerenes fødeby). Den blev flyttet og opstillet på Brødland i Hammer Bakker, nær det sted, hvor der i dag er rejst en sten til minde om sagføreren. Møllen blev tækket med lyng af Vej-Søren, der var kendt for at levere særdeles fint tække-arbejde. Møllen brændte 1948.

Såvel stubmøllen som møllen på Brødland var udelukkende opstillet for at live op i landskabet. De har altså ikke været møller, man kørte til for at få malet sit korn.

Johs. Høgsted Jensen

Ovenstående oversigt over møller i Vodskov har været bragt i "Vodskovposten", december 1979.

GRAVSHOLT SKOLE

Nedenstående artikel var trykt i Aalborg Amtstidende den 21. august 1960. Den havde i avisen overskriften: Det kostede 1685 kr. at opføre Gravsholt skole.

Hst.

Horsens nordre skole - også kaldet Gravsholt skole - nedlægges fra dette skoleårs begyndelse. Af skolens annaler tegner sig et tidsbillede, der nu er 79 år gammelt, men derfor kan det måske have interesse for en og anden. I det mindste kan det stå som en skarp modsætning til de næsten daglige overskrifter i aviserne: "Skole planlagt til 700.000 kr." - "Ny skole agtes opført med en samlet byggepris for 1.200.000 kr. i NN sogn" osv.

Omkring 1880 var børnetallet ved Horsens Byskole (NB.= skolen i Langholt by) oversteget det rimelige. Man gik så til den udvej at opføre en ny skole i sognets nordlige del. Men det var med stor betænkelighed, at sognerådet gik til dette skridt. Et par år før havde man lejet en stue i den lige opførte fattiggård og her startet en midlertidig skole. En "egnet mand", A.Eltern, blev foreslået som lærer. Hans løn var 400 kr. årlig. Dette fandt skoledirektionen for lidt. Men sognerådet tilbød så at give ham kosten imod en afkortning i lønnen på 100 kr. årlig. Så blev sagen godkendt.

Ny skole for 1685 kr.

Men i 1881 blev der fra Langholt købt en ukultiveret hede-lod på 6 tønder land for 2000 kr. Der blev holdt licitation 6. juli 1881. Der skulle bygges skolehus og lade. Det overdroges bygmester Anders Grønborg for 1685 kr. Samme mester, der var særdeles dygtig, flyttede senere til Asaa, hvor han døde i en meget høj alder.

Tegninger og beskrivelser kostede 27 kr. Disse leveredes af Thomas Larsen, Grindsted. Kommunen leverede materialerne, og kørsel klaredes ved "bojning".

Skolen, der blev bygget særdeles solidt af røde sten, stod færdig 6. dec. samme år. Den indviedes af provst Bekker, Sulsted. Distriktet havde da 60 børn. (Nu ved nedlæggelsen vel næppe 20 skolepligtige børn i distriktet - flugten fra land til by?).

Sognepræsten henstillede til sognerådet at anskaffe to bibler

og 12 testamenter til undervisningen.

Men man vedtog at lade to medlemmer undersøge "om der ikke ved Vodskov skole fandtes 10 testamenter, der var kasserede, men kunne forsynes med "et simpelt skolebind".

Korn som løn

Lønnen ansattes nu til 6 tdr. rug, 25 tdr. byg efter kapitelstakst (vel i dag ca. 1200 kr.). Dertil kom bolig, brændsel, fourage samt 1 kr. årligt pr. elev.

Ved en anden skole, der oprettedes næsten samtidig hedder det: Læreren er pligtig til at tømme latrinerne, dog således at gødningen kommer skolehaven til gode! -

Ved skolen har følgende lærere fungeret:

1881-1897 Niels P.Sørensen. Denne var en meget evnerig mand, der var med til at starte sygekassen og brugsforeningen samtidig med, at han virkede som børnebcgsforfatter. Han søgte om at få lønnen hævet med mødte blankt afslag, fordi han var ugift. Kort efter giftede han sig og søgte om lønforhøjelse igen, men fik ligeledes afslag, fordi han havde giftet sig med en velhavende gårdmands datter og nu "sad i gode kår".

1897-1899 Alexander Kappel fra Dronninglund. Han gik over i forsikringsvirksomhed.

1899-1900 C.J.Essendrup. Senere blev han tegnelærer på Herlufsholm lærde skole.

1901-1931 Jeppe Chr. Skipper. Hans store interesse var højskole-tanken og afholdssagen. I hans embedstid frasolgtes jordlodden.

1932-1938 A.Rosager-Hansen nu inspektør ved Annebergvejens skole.

1939-1945 L.M.Olsen, nu førstelærer i Nr.Saltum.

1945-1951 Aage Christensen fra Graverhuset ved Sæby. Nu i Allingdam. Efter flere vikarer blev nogle få år, lærer Th.Thomsen ansat ved skolen. Han er nu lærer i Sejlflod. De sidste år er embedet passet af skiftende vikarer. I 1959 blev skolen omdannet til forskole for nu i 1960 at blive nedlagt, og eleverne henvist til

Horsens Byskole og Vodskov skole.

De nye skolelove, tidens hårde krav har medført, at de små skoler ikke kan opretholdes, men de, som har gået i en sådan lille skole eller har levet den på allernærmeste hold, ved, at i heldigste fald kunne den virke som et kulturcentrum for et distrikt. Barnet, skolen og hjemmet var i sandhed en enhed.

Om der vindes væsentligt ved nyordningen kan kun fremtiden svare på. Men i mange livsforhold er den gamle lov gældende, at for hvert plus, der erhverves, må der også regnes med et minus.

Aage Th. Larsen

.....

Ovenstående artikel er skrevet af fhv. skoleinspektør Aage Th. Larsen, Langholt. Aage Th. Larsen er født 19.10.1907. Han blev ansat som førstelærer ved Horsens Byskole (nu = Langholt skole) i 1943. Senere blev han udnævnt til skoleinspektør ved samme skole. Han blev pensioneret i 1974.

Den nedlagte Gravsholt skole blev i 1963 overtaget af Statens Åndssvageforsorg, der tog bygningerne i brug til et optræningsværksted.

Værkstedsleder Bent Randa har i Langholt Posten, december 1978, skrevet om arbejdet på værkstedet.

Hst.

TINGSTEDET I HAMMER BAKKER

Den 5. april 1618 var Hans Skarpretter fra Aalborg mødt op i Hammer Bakker for at tage sig af Mette Pedersdatter fra Ulsted. "Ulsted-Mette var kendt viden om i Vendsyssel. Man kaldte hende også for - "Den vise pige fra Ulsted" - og i dette navn aner man det, der blev hendes skæbne. Hun mentes at være i besiddelse af særlige evner. Hun havde rejst rundt og hjulpet folk på forskellig vis med besværgelser og deslige, og det var blevet udlagt som trolddomskunst. En farlig påstand på denne tid. Ikke mindst i Aalborg-området, hvor der netop i årene 1612-1620 rasede en sand hekseepidemi.

Mette blev kendt skyldig i at være troldkvinde og blev dømt til bålet. Derfor var Hans Skarpretter i bakkerne den 5. april. Han udførte sit hverv og kunne rejse hjem til Aalborg med sit honorar: 8 dalere.

----I dag kan man ved Kikkenborg Høj se en mindesten - rejst af Historisk Samfund. Den bærer indskriften:

FRA ARILDS TID HER HERREDSBØNDER
ER MØDT TIL TINGE FRED AT STIFTE

- og stenen fortæller videre, at her var Kjær Herreds tingsted til 1688.

Det kan nok fastslås som en historisk kendsgerning, at der har været tingsted i Hammer Bakker helt tilbage fra "Arilds tid", altså fra oldtiden af. Derimod er der usikkerhed omkring tingstedets placering. Det ligger dog helt klart, at det i 1600-tallet lå ved Kikkenborg Høj.

Det var naturligvis ikke nogen hel tilfældighed, at herredets tingsted kom til at ligge i Hammer Bakker. Kjær Herred strækker sig fra Kattegat i øst til Rya i vest, så tingstedet var i højeste grad centralt placeret med beliggenhed i Hammer Bakker.

I århundreder holdt man ting under åben himmel for som derved at bevise, at alt gik til på rette vis. Folk kunne selv møde op og overvære tingsforhandlingerne. Der var god plads under den åbne himmel. I 1640 tog man dog et særligt tinghus i brug, men man nåede ikke at få megen glæde af det. I 1644 blev det delvis ødelagt af svenske krigere, der dengang huserede heroppe. Ting-

huset blev senere repareret, men fik ikke nogen lang levetid. Som følge af en forordning af 23. marts 1688 blev Kjær Herred sammenlagt med Hvetbo Herred og Hals Birk til een jurisdiktion, og tingstedet blev flyttet fra Hammer Bakker til Biersted hede.

Naturligvis har det som regel været hverdagens små eller halvstore fortrædeligheder, der har præget arbejdet på tingstedet. Men sagen om "Ulsted-Mette" var dog ikke noget særsyn. Det var i april 1618, at Mette måtte på bålet. Lidt senere på året fik hun følgeskab af "Anne Lumpens" fra Vadum, der også var blevet beskyldt for trolddomskunst. Året efter - i 1619 - var Hans Skarpretter igen herude. Denne gang skulle han dog kun "hudstryge" Maren Nielsdatter, fordi "hun havde levet udi et skørske levned og med adskillige mandkjøn avlet børn". Maren havde altså været lidt for "papirløs", og det gik ikke dengang. 1622 var der igen et par hekseprocesser, så vidt vides de sidste i Kjær Herred.

Skarpretteren fra Aalborg havde dog stadig sit ærinde herude. I 1632 blev Peder Laursen fra Vester Hassing således hængt på grund af tyveri.

Andre hårde sager kunne nævnes, men lad os slutte med blot en enkelt af dem: Sagen om Mette Hellesdatters forsøg på "fri abort". Hun havde forsøgt at fordrive sit foster og fødte så et dødfødt barn, som hun i al hemmelighed begravede på Sulsted kirkegård. Det blev opdaget - og den 16. januar 1639 kunne skarpretteren igen hente et honorar for en henrettelse.

Johs. Høgsted Jensen

.....
Ovennævnte artikel har været bragt i
Vodskov Posten, sept. 1978.

Horsens-Hammer Årbog 1981. ISSN 0106-5998. 5. årgang.
Årbogen er udgivet af Horsens-Hammer Hjemstavnsforening.
Formand: Chr. Jørgensen. Redaktion: Sv. Dam-Larsen og
Johs. Høgsted Jensen. Tryk: Høgsted-Nyholm-print.
Årbogen fås ved henvendelse til Johs. Høgsted Jensen,
Møgelbjergvej 58, 9310 Vodskov.

